

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XXVI.)

„Prišli kvetiny: nech ony sú sviatočné šaty, nech ony sú bohatstvom, ó panstvo. Ukazujú svoju tvár, otvárajú svoje lupienky. Len zjari je dokonalá záplava kvetov. Prišli kvetiny na úpäti hôr.“

(Jarné kvetiny od neznámeho aztéckeho autora)

Ihrisko pre hru pok-a-tok v Chichen Itzá

Starí Gréci verili, že Krónos zbavil pazúrikovým kosákom Úrana pohľavia, pričom kvapky krvi oplodnili jeho matku Gáiu/Zem (obdobne postupoval už predtým chetitý Kumarbi voči Anovi; u Peržanov išlo o kvapky krvi býka, ktorého na pokyn Ahura Mazdu zabil Mithra). Vykastrovaný Úranos sa vyklenul a vytvoril nebeský klenbu. Jej vzd'afovaním sa od Zeme vznikol medzipriestor (environment), takže pôvodný názov Gaia/Chithón zmenili na Chóra - prostredie vhodné pre život/obyvateľná zem. Potom Krónos s Titánkou Rheiou splodil troch hlavných bohov: Dia - vládcu neba a zeme, Poseidóna - vládcu morí a Háda - vládcu podsvetia /podzemia (horninového prostredia). Hésiodos uviedol (okolo 700 prnl.), že Zeus mal s Titánkou Themis tri dcéry - Hóry, bohyně ročných období: jari Auxô/Auxesia (rím. Eunomia/Zákonitosť), leta Thalló/Thalatte/Zelenajúca (rím. Diké/Právo) a jesene Karpô/Carpó/ Xarpo/ Plodná (rímska Eiréné/Irene/Pokoj); neskôr rozšírené na štyri - Eiar, Theros, Phtinophón a zimu Khimôn/Cheimon. So zimou/smrťou/dlhou nocou sa v Európe lúčili na **Smrtnú/Čiernu nedeľu** (14 dní pred Veľkou nocou, napr. 9. marca 2008) vynášaním Smrtky (u Lužických Srbov Smjerc, na Spiši Šmertka); symbolickým pálením figuríny Moreny/Marejny/Marieny/Marmurieny/Marzanny/Kyselice/Barborieny/Špitoleny a jej hodením do rieky. Na Liptove takto vynášali Dedka/Ďaďka, v Česku Mařenu a Mařocha, u Východných Slovanov Maslenicu, v Zürichu starca nazývaného Böög. Zásoby sa mňali a hovorilo sa: „Dedko, ty náš Dedko, požral si nám všetko, nič si nám nenechal, tak si sa dobre mal“ alebo „Ak je na Smrtnú nedeľu daždivo, bude v sýpkach prázdno a clivo.“ V Ríme 14. marca počas **Mamurálií** vyhánali starý rok - starca Veturia Mamuria. Miestami vynášanie „smrtí“ zakazovali ako pohanský

zvyk, napríklad aj Pražskou synodou v rokoch 1366 a 1384. Po utopení Moreny (morenovaní) odrezali a priňášali späť rašiaci stromček - Zelený háj/Hájik/Májik/Letečko/Lesola, pričom verejnosti oznamovali: „Vyniesli sme Morenu zo vsi, priniesli sme Zelený háj do vsi.“

Počas ostatného februárového dňa sa okolo obcí zapalovali očistné ohne. Obchádzky s hájikom, zdobeným stuhami a kraslicami, však uskutočňovali najmä na **Kvetnú/Palmovú nedeľu** (napr. 16. marca 2008), a tak aj vynášanie Moreny niekde presúvali na tento deň. Vtedy ženy dávali do osiva svätininy (napr. škrupiny z veľkonočných vajec, omrvinky zo stredovečného stola) a začal kresťanský-židovský Pašijový/Paschový/Svätý týždeň. Medzi **19. marcom** a **22. aprílom** (napr. 20. marca 2008) na kresťanský prísne vegánsky **Zelený štvrtok** (*Dies viridium* = Zelenodeň) pred Veľkou nocou (u Židov končiaci večerou s jedením jahňaciny so zeleninou) ľudia sadili stromy, prenášali mraveniská pre šťastie, štrnganím kľúčov zahánali hlodavce, zamúčili si tváre pre hustú smotanú, ošetrovali kravamí venená a varili

prvú polievku z jarných bylín (obdobne na starogermánsky **Donarov deň**). Od Kvetnej nedele do Bielej soboty čistili studničky/prameniská, vymietali obydla, brodili kone a zrána kúpali vo vodných tokoch s výzvou: „**Vodička čistučká, Kristova matička, omývaš brehy, korene, omývaj i mňa, biedne, hriešne stvorenie.**“ Zelený štvrtok charakterizovalo aj prvé vyhánanie dobytky na pašu. Nasledoval **Veľký piatok** (napr. 21. marca 2008), keď v noci strigy/strigóni rušili dobytok a pred svitaním sa ľudia vonku očisťovali kúpaním (ak vtedy „bola vlaha - úroda sa rozmáha“). Na Filipínach sa dodnes v tento deň dávajú dobrovoľníci ukrížovať. Na **Bielu sobotu** (napr. 22. marca 2008) s uhľikmi trikrát obehli dom za účelom ochrany pred povodňou. Vyhasnuté uhľiky ukladali pod povalu proti požiarom; žeravé do krtincov, ktoré aj mlátili. Zem vtedy nesmeli kopaf, ani orať. Na oziminy a kapustu sypali popol na ochranu pred búrkami a húsenicami. Značkovali a strihali ovce. Spaľovanie starého oleja z lúč, tzv. Pálenie Judáša, doplnilo zakladanie nového ohňa (v 8. stor. Svätie) symbolizovaného veľkonočnou sviečkou (paškálom). Nechýbali symboly plodnosti - kraslice (vajcia vyfúkaním a výzdobou vyzývajúce k oplodneniu) a králiky. Pred svitaním ženy stierali rosu a dievky sa okúpali v toku. Ženy vykonali očistu popoludní, pričom nabrali z neho vodu na varenie vajec. Chodili hladkať stromy a piekli z kysnutého cesta pasku/caltu/babu/osúch/mrváň/beluš/koláč. Na **Veľkonočnú nedeľu** sa umývali vo vode, v ktorej varili vajcia. Jedlá v košíku (paschu?) dali posvätiť v kostole. Celý deň nechali chlieb na sto-

le a slamu pod ním. Omrvinky z neho odložili, aby ich neskôr vsypali do prvej brázd. Podľa pranostiky, keď „**prší do Božieho hrobu, bude smádný rok**“ alebo „**bude značne pršať medzi Veľkou nocou a Svätým duchom**“. Veľkonočná nedeľa (napr. 23. marca 2008) - **Vzkriesenie/Zmŕtvychvstanie Pána** sa od Nikajského koncilu v roku 325 stala prvou nedeľou po prvom jarnom mesačnom splne (35 možných termínov od 21. marca do 25. apríla). Ak ten pripadol na nedeľu, tak sa presunula o týždeň, aby sa nezhodovala so židovským sviatkom obetovania baránka a Prekročenia=Pésach/Pascha na 14. deň mesiaca nisan/babyl. nisannu (podľa súhlasu faraóna na Exodus asi roku 1433 prnl.). Kým maložíjski kresťania ostali kvartodecimáni/štrnásťdňovci, v Palestíne, Alexandrii a Ríme sa snažili odkloniť od židovstva, i keď s problémami zapríčinenými rozdielnosťou kalendárov. Mních Dionysius Exiguus, archivár pápeža sv. Jána I. (523 - 525), nakoniec preto určil dátum prvej Veľkonočnej nedele na 25. marec 31 (juliánsku jarnú rovnodennosť), čím však vylúčil možnosť narodenia Ježiša ešte za vlády Herodesa, ktorý zomrel v roku 4. prnl. Kopti racionálne spojili Veľkú noc s jarnou slávnosťou **Šamm an-Nasim**. V rámci aztéckeho jarného sviatku plodnosti, reprezentovaného mužským božstvom vegetácie Xipe Totec (Náš pán stiahnutý z kože) počas rituálu sa do stiahnutej kože zajatca obliekol kňaz. Kelti 11. apríla oslavovali bohyňu plodnosti, nového života a jari **Ostaru/Ostern/Eostre/Easter**. Nárrody Stredomorja si uctili rímsku Ceres a Fluor/gr.Chlórís a egyptskú Esét/Isis. Symbolom **Dňa Panej** (Dňa Anahit) sa stal králik ako starý symbol plodnosti spolu s vajcami, motýľom a krížom. K takýmto symbolom patrili napríklad v Šlesvicko-Holštajnsku kohút, v Durýnsku bočian, inde aj líška alebo kukučka; u Židov jahňa. Šibanie so zazeným prútom (šibákom/korbáčom/kocarom počas šibačky na **Veľkonočný pondelok**, ktorým začal Biely týždeň) znamenalo vyhánanie zlých démonov zimy a prinášanie z prírody dobrých duchov nového života. Tento zvyk ľudia spájali polievaním vodou (oblievačkou) ako pohanským symbolom oživovania. Šibanie a polievovanie pôvodne uskutočňovali aj 26. decembra na sv. Štefana (na Yuletide), po raňajšom chodení bosými nohami po zemi, brodení koňov a umývaní ich nôh. Podľa pranostiky verili: „**Keď sv. Štefan blato vyfúka, bude pekná jar.**“ Počas **jarnéj rovnodennosti 20./21. marca** v severozápadnej Európe sláviť sviatok

Rímske Colosseum

Prvý olympijský štadión v Olympii

Alban eilir/Ostara, keď Germáni obetovali božskému páru (dažd'ový Frey/Freyr a plodiaca Freya/Freja) a Škandinávci Idun, strážkyňa jablk nesmrteľnosti v Asgarde. Severská Slávnosť slnečného svetla (Summer Finding) však pripadla na 23. marca (Marsove a Minervine Tubilustrium); v Ríme oslava Sola na 9. a 28. augusta a ako spomenutého Sol Invictus na 25. decembra. V Egypte na začiatku obdobia Shomu - prvom mesiaci slnka Hnsw/Pa-n-ns-w/gr. Pachon/kopt. Pashons (marec) slávil Veľký Minov sviatok plodnosti, keď faraón ponúkol bielemu býkovi Apisovi obilný klas. Vo Frýgii 22. - 25. marca starobylý sviatok vegetačného boha Attisa (po vzore sumersko-akkadského Dumuziho/Tammúza), vrátane Dňa krvi (24. marca), končil lascivnou veselou Hilária (neskoršie ju nahradila oslava gréckeho Adónisa až Deň Zvestovania Panny Márie). Podľa pranonstik „Na Matku Boží má sa siať zboží“, „Matka Božia trávu množí“, alebo „Na Matku Božiu dážd', zarodí raž“; celkovo „Marec bez vody, apríl bez trávy“, alebo „Keď v marci hrmí, v máji sneží“. Pretrvávajúce mrazov vyjadrovala 10. marca pranostika: „Štyridsať mučeníkov - štyridsať mrazikov.“ V Ríme si 19. - 23. marca uctili počas Marsovo sviatku Quinquatria/Quinquatrus aj narodeniny bohyně Minervy („Jozef s Marou zimu zabijú“). Na jej oslavu (zriedkavejšie 13. júna) učiteľia a študenti usporadúvali okolo 12. marca sprievody (Gregorácie), ktoré roku 830 povolil pápež Gregor IV. („Na Gregora prvý pluh do poľa“ a nadväzne „Na Gregora končila škola“). Od Veľkej noci po Deň sv. Juraja (24. apríl)/ortodox. 6. mája), keď „zem sa otvára“, dodržiavalo sa množstvo zákazov (napr. zákaz vešania perín na plot, pranie piestom, šitie mimo domu) a rituálov, napríklad natieranie kravských rohov cesnakom, zašívanie motýľov do odevu pre šťastie, vkladanie zabitej žaby, resp. hada na 9 dní v novom hrnci do mraveniska, zapalovanie jurských ohňov - vyhánanie zlých síl. Zabíjanie hadov bolo povolené len do Juraja, aby neprekázalo šťastie. Úcta sa prejavovala aj iným plazom (v cudzine napríklad jašterom, korytnačkám, krokodílom...) s miestnymi výnimkami, napríklad jašterice zelené (*Lacerta viridis*) pastieri zabíjali, aby „neškodili statku“. Šťastie znamenali nedotknuteľné mloky. Kŕkanie žiab veštilo ešte príchod zimy. Zahrnenie pred Jurom bolo predzvesťou zlého roka. Na sv. Juraja sa hľadali d'atelínové štvorlístky (päťlístky a sedemlístky prinášali nešťastie). Krikom, plieskaním bičov, strelbou a rapkáčmi vyhánali z obcí zlé sily. Statok okiadať dymom a zelinami proti strigám. No v tom čase - 25. apríla (na rímske Robigalia) „Tráva na sv. Marka je už hodne veľká“, aby sa ukryli. Jamé i ďalšie sviatky prevažne spájali nielen s budovaním chrámov a návšte-

vou posvätných miest, ale aj s výstavbou areálov na zhromaždenie, obetu a zápolenie. Environment sa takto postupne upravoval a ochudobňoval o šelmy (odchyťované do arén pre „damnatio“ s predhodením ľudských obetí; počas stodňových Titanových hier roku 80 n. l. počas otvorenia rímskeho Colosea bojovalo tisíce gladiátorov a šeliem), ale za to dotváral rôznymi športoviskami a amfiteátromi (prvý súboj gladiátorov zaznamenali roku 264 prnl.; ich súboje u zien zakázal roku 200 n. l. cisár Septimus Severus a u mužov

roku 404 n. l. cisár Honorius). Pribúdali hippodromy, toltécke a aztécke ihriská pre hru *tlachtli* s loptou vyrábanou z kaučuku kroviny guayule (*Parthenium argentatum*) už v čase vlády 9. toltéckeho vládcu Topiltzina (cca 980) v Tollane, resp. mayský *pok-a-tok*, pre ktorú len v Chichen Itzá postavili 7 ihrisk (najväčšie o rozmeroch 166 x 66 m), až po dnešné futbalové, hokejové a iné štadióny, dostihové dráhy a závodiská Formule 1. Na Veľkú noc v 11. storočí v kláštoroch Normandie mnisi tiež kopali do lopty, ale ako Judášovej hlavy. V Rímskej ríši hry ožívali po zime od 1. marca oslavami Marsa, pôvodne jarného boha plodnosti a vegetácie, ochrancu lúk a stád (vojnové sviatky Mars Invictus pripadli až na 14. mája a Armilustrum na 19. októbra), pokračovali 4. - 10. apríla hrami Veľkej Matky/Magna Mater a Kybely ako Ludi Megalenses, 12. - 19. apríla jarnými hrami bohyně Ceres ako Ludi Cereales/Ceriala (od 202 prnl.), 28. apríla až 3. mája ako Ludi Florales/spomenuté Floralia a 6. - 13. júla ako Apollónove Ludi Apollinares (od roku 208 prnl.). Iupiterovi patrili 5. - 19. septembra veľké Ludi Romani (od roku 366 prnl.), 15. októbra kapitolské Ludi Capitolini a 4. - 17. novembra veľké Ludi Plebei (od roku 216 prnl.). Medzitým 26. - 31. októbra konali sa aj Ludi Victoriae Sullae. V Grécku mali prioritu sviatky Pallas Athény Panathenaia (trojročne 6 až 9-dňové veľké/megala alebo 2-dňové malé/mikra), ktoré sa usporadúvali od 28. dňa prvého mesiaca Hekatombaion na jej narodeniny, pravidelne panhelénske od roku 566 prnl. počas olympiád (293 v rokoch 776 prnl. - 393 n. l.; nazvaných podľa Olympie). Okrem Diových olympijských hier sa usporadúvali pri Korinte od roku 229 prnl. Poseidonove Isthmianske hry, v Delfách pod patronátom Apollóna Puthios od roku 582 prnl. Pythianske/Delfské hry (prvé obnovené roku 2000 v Moskve) a pod záštitou Dia Nemea od 6. storočia prnl. Nemeanské hry. Cisár Augustus po víťazstve založil v roku 31 prnl. v Grécku mesto Action/Actium, kde inicioval Apollónove Aktijské hry/Actia. Odvtedy politikou „chleba a hier“ dochádzalo nielen k miestnym zmenám environmentu, ale najmä k zakrývaniu environmentálnych a sociál-

nych problémov spoločnosti. V Ríme 16. - 17. marca slávil nielen Bacchove Bacchanalia ako pokračovanie Marsových sviatkov Equirria (14. marca; predtým 27. februára), ale po sviatku starej bohyně Nového roku - Anna Perenna, Athisa, Kybely a riečnych ným (15. marca), najmä Liberalia. Počas nich obetovali staroitalickému falickému Liberovi/lat. Bacchovi (trácko-gréckemu Dionýsovi, podľa ktorého 9. - 13. dňa deviateho mesiaca Elaphebolion pomenovali marcové sedemdnňové Veľké/Mestské Dionysia/Dionysia ta en Astei spojené s faloforiu) a bohyni úrodnosti Libere s takými orgiami, že roku 186 prnl. zasiahol proti nim až senát (spomenuté Malé/Vidiecke Dionysia slávil podľa usadlosti v decembri od 15. dňa šiesteho gréckeho mesiaca Poseideón; v Ríme neskoršie od sv. Silvestra do 15. januára). V januári 12. - 15. Gameliona ich nahrádzali staré orgiastické Lenaia (hlavné pri starom Dionýsovom chráme v Athénach, kde sa uctil erekujúci Dionysus Orthos Lenaios). Vo februári počas tzv. Posvätného zasnutenia sa konali kvetinné Anthesteria (Ta Arkhaiotera Dionysia), v Grécku datované na 11. - 13. dňa ôsmeho mesiaca Anthesterion, keď pre blaho Athén v tajnej miestnosti chrámu uskutočnili „svätú svadbu“ (*hieros gamos*) arkhona basilea a basiliny. Sviatky začínali Dňom otvárania hrobov (Pithoigia), ktorý postupne nahradil Deň vďakyvdania s otváraním sudov s novým vínom. Kým prvé dva dni týchto sviatkov patrili viac Rhei a Déméter s návratom jej dcéry Persephóné/Koré na ďalšie dve tretiny roka z podsvetia na zem, tretí deň nazývaný *Khytroi* sprievodcovi „dušičiek“ Hermésovi Psýkhopompos. Na druhý deň *Khoes* vykonávali bohom úľitbu do hlinených džbánkov tzv. *khoes* a oslavovali faloidný symbol života. Basilinna a vybrané grécke ženy sa v tomto mesiaci (na Hromnice) zúčastňovali aj tajných rituálov (iniciálnych mystérií) v rámci Malých eleusínií v meste Eleusis, kde stál Deméterin valcovitý chrám telestérion (nočné ženské dionýsie nazývali *Nyktelia*). Rímski občania si pred nástupom jari uctili tiež mŕtvych počas deväťdňových sviatkov mŕtvych/dušičiek - spomenutých Parentalií (13. - 21. februára). Ich prvý deň Fanalina (v Anglicku Old Leap Year's Day) neskoršie načas prideliili sv. Matúšovi apoštolovi, ktorý údajne šíril kresťanstvo v Egypte, Perzii a Etiópii, kde ho prebodli oštepom. Jeho sviatok spojili so staroegyptským Dňom slávnosti božského života (natrvalo sv. Matúšovi pripadol na Západe 21. september). V Tirolsku, ale aj inde, na sv. Matúša - apoštola mýtnika, chodili sa ľudia modliť ku stromom. Na Slovensku zaviedli pranostiku: „Po Matúši čiapku nasad' na uši!“ Rimania verili, že 21. februára na posledný dušičkový deň Ferialia (približne na Popolcovú stredú), pomenovaný podľa Iupitera Feretria, dobré duše vychádzajú z podsvetia

Stavanie mája (Borinka 2008)

a vznášajú sa nad hrobmi, na ktoré im kladli potraviny (za Pyrenejami ostal Sviatkom zomretých/Dušičky). Zlé duše - zakuklenci (lemures/larvae) vychádzali **9., 11. a 13. mája** z podsvetia na očistné Lemuria. **1. apríl** (Deň bláznov) zasvätili bohyniam Fortune Virilis a Venus Verticordia (v Indii Kali, v Egypte Hathor) ako Veneralia s nočnou slávnosťou Pervigilia. Oslava Venus Genetrix sa konala **26. septembra**. Vlastné oslavy Fortuny pripadli na **2. a 25. mája** (Fortuna Primigenia/Publica) a na **30. júla**, keď končili jedenásťdňové hry Ludii Victoriae Caesaris. Od **4. do 10. apríla** usporadúvali spomenu-té ešte staršie a „pohanskejšie“ lasčivé sviatky Veľkej matky/Megalé Météř/Magna Mater (neskoršie príchodu Kybelé z Frýgie do Ríma) - Megalesia (Kybeline tiež **4. mája**). Environmentálne zameranie charakterizovalo najmä staré sviatky bohyne plodnosti zeme, sejby a úrody Ceres (ekvivalentu gréckej Démétéř) - Cerealia (**12. až 19. apríla**), počas ktorých vitála na polroka z podsvetia svoju stratenú dcéru Proserpinu (ekvivalent gr. Persephóné), manželku boha podsvetia Pluta/Plútóna (evidované už roku 202 prnl.). Spočiatku **15. apríla** na sviatok Fordicidia/Fordicidia vyzývali aj italcú Matku Zeme/Tellus Matar/Tellura/Terra Mater (ekvivalent gréckej Gaie) s rohom hojnosti, aby chránila priaznivé životné prostredie a zabezpečila obživu, pričom jej obetovali brezivé kravy (neskoršie spolu s Ceres a Iupiterom aj **13. decembra**). Vinári si **23. apríla** počas sviatku Vinalia urbana/pri-ora uctili Iupitera a Venus Erucina, pričom otvárali sudy s novým vínom (už od roku 293 prnl. aj počas vidieckych Vinalia rustica **18. - 19. augusta**). Poľnohospodári oslavovali **25. apríla Robigalia** s prosbou ochrany obilia pred snehom. Ich pokračovaním boli obdobné rituály na Deň sv. Marka, ktorý spájali aj s priletom a vítaním sťahovavého vtáctva (Kukučí deň/Cuckoo Day). Germáni vo štvrtok (Donarow/Thorow Donnerstag) organizovali slávnosť Thorovho kladiva Mjöllni. Prvomájová noc (Walpurgisnacht), keď vyhŕňali čarodejnice a démonov - sprievodcov zimného draka, zasvätili Májovej pani Walpurgé (kvázi Flore/Venuši a kresťanskej sv. Walburge). Vtedy napríklad v Liptove zatvárali capov ku

kozám, aby ich čarodejnice nenašli a nemohli s nimi obcovať (roku 1484 prehlásili túto noc za čarodejnícky sabat). „Múdre ženy“ prírodného kultu/hnutia Wicca (rozšíreného roku 1954 Geraldom Gardnerom), nahé, tak ako ich dávne predchodkyne, dnes vitajú na Walpurginu noc začiatok leta s pokračovaním na druhý deň počas prvomájového sviatku plodnosti Keltane (obdobne 1. augusta na začiatku žatvy Lammas, 31. októbra na začiatku zimy Hallowe'en a 1. februára na prebudenie jari Imbolc). Na 1. mája (od roku 1955 kresťanský Sviatok sv. Jozefa robotníka nezávisle od prvomájového potlačenia vzbury robotníkov v Chicagu roku 1886, keltský Bellaine, indický Maharastra, grécko-rímska oslava Maie/Bona Dea) ráno ľudia behali po zarosených lúčkach, čistili studničky a verili, že zaprší: „Dážď na prvého mája - úrodný rok.“ Neskoršie Filipojakubskú prvomájovú noc (sv. Filipa 1. mája 81 v Hierapolise ukrižovali dole hlavou a sv. Jakuba ako jeruzalemského biskupa dobyli 10. apríla 61 na Veľkú noc spolubčania) spájali s pohanským pálením očistných ohňov na ochranu úrody a dobytky; na koniec veselíc - majálesov s pôvodnou oslavou plodnosti a zelene (začiatkom mája sa hovorilo: „Na Jakuba, Filipa, zelená sa každá lipa“). Pohanské stávanie odkorených stromov (májov/májok) pred prilytkami slobodných dievčat sa snažili mocenské orgány zakázať

(napríklad roku 1770 kráľovská miestodržiteľská rada v Bratislave, roku 1792 Zvolenská stolica, roku 1830 opäť-oravská stolica), ale neúspešne. Mladenci nerešpektovali ani kompromisný súhlas na postavenie jednej májky v obci. 40 dní po Veľkej noci (napr. na 1. mája 2008) kresťania oslavujú májový pohyblivý Deň nanebovstúpenia Pána, keď roľníci tvrdili, že po ňom ostala v nebi diera, cez ktorú prichádzajú búry. Už predtým verili v takýto jav napríklad u faraónov s tým, že sa po smrti „vydávajú k Usírovi v priestore Oriónu“, ale aj u iných osobností (napr. Etanu ako 13. kráľa Kiša, 7. patriarchu Enocha, rímskeho Romula, Adapa...) a niektorých prorokov (napr. Elijahu/Eliáš okolo roku 870 prnl.). Neskoršie charakterizoval mystickú cestu mi rádž proroka Muhammada do neba, mayského Kukulkana i víadcu Palenque Pacala (703 - 743 n. l.), ktorý sa „po nanebovstúpení stal dvojičkou Venuše“. Po Troch ľadových mužoch/svätých **12. - 14. mája**, ktorými boli sv. Servác, ochranca Francúzska a Maastrichtu pred Hunmi, sv. Pankrác sfáty roku 309 a sv. Bonifác sfáty roku 307, nasledoval Deň Studenej sv. Zofie/Sophia (rímsky sviatok Maia Invicta), ktorá „stromy rozvíja a víno vypája“ alebo „dobré ľany dáva a dažďom slivky ubíja“. Gréci si v máji 19. Thargeliona uctili Hecate a Artemis počas sviatku Bendideia (v Trácii ako bohyne mesiaca Bendis) a

Hagia Sophia v Istambule zmenená na mešitu

22. a 25. dňa tohto mesiaca počas sviatkov očisty Kallynteria a Plynteria najmä Athénu Polias, známych svätým kúpeľom jej sochy. **14. mája** hádzali vestálky do vody trstinových panákov Argei a **15. mája** Rimania obetovali Iupiterovi a Merkúrovi/gr.Hermésovi (Mercuralia). **26. - 31. mája** nasledovali sviatky ochrankyne lesov a zvierat Diany („Na sv. Filipa tráva už je rozvitá“). Na deň májového splnu (napr. 20. mája 2008) v buddhistickej Ázii slávilí Buddhovo osvietenie (Buddha Purnima). Spájanie/prispôbovanie starých tradícií a bohov s novšími, rôznych rituálov neskorších náboženstiev s pohanskými zvykmi, bolo samozrejme a dosť časté, miestami s nenásilným alebo násilným uplatňovaním náhradných aktivít i náhradných predstaviteľov viery, a to nielen v pokolumbovskej Amerike, koloniálnej Afrike a Austrálii, ale ešte predtým aj v Európe, pričom obe strany mali stovky mučeníkov a tisíce obetí. Pápež sv. Gregor I. Veľký (590 - 604) však odporučal nebúrať pohanské chrámy/svätyne, len ich zmeniť na kresťanské stavby a odstrániť z nich modly. Augustínovi Canterburyškému radil prevziať nevinné obrady, lebo „staré bludy nemožno zlikvidovať okamžite“. Naopak, Mojiš, zakazoval preberať zvyky iných národov a prikazoval ničiť sochy ich bohov. Obdobne postupovali aj šíriteľa islamu, keď napríklad v Konštantinopole/Istambule zmenili roku

1453 kresťanský chrám Hagia Sophia na mešitu. K zníženiu vplyvu pohanstva viedli aj kresťanské stavby postavené v blízkosti pohanských svätých, napríklad kláštora pri Apolónovej svätyni v Daphné v Grécku. Takto slávnosti Isidinho svetla (rímskej Venus Victrix) **12. augusta** (Lychnapisia) postupne nahradil sviatok zakladateľky rádu klarisiek sv. Kláry (presunutý na 11. augusta) a oslavu patrónky náhrobných kameňov Domny **5. júna** sviatok sv. Gobnaty panny (dnes 11. februára). **22. januára** sa začal uctievať ako christianizovaný Apollón španielsky prvomučeník sv. Vincent zo Zaragozy a **18. apríla** rímsky senátor sv. Appolonius. **9. februára** Apollóna nahradila alexandrijská mučenica sv. Apollónia (249 n.l.) a **23. septembra** druhý pápež sv. Linus (67 - 76/78); **5. februára** grécku Tyché/rímsku Fortunu/anglosaskú Wyrd počas rímskych Fornacalii (5. - 17. februára) sv. Agata zo Sicílie (podľa pranonstiky „na sneh bohatá“). Démétéřin a Dionýzov deň (**9. október**) slávil v Ríme ako sviatok Genius Publicus, Fausta Felicitas a Venus Victrix; neskoršie pripadol sv. Denisovi (tiež Dionis, Dionysius), parížskemu biskupovi sfátému okolo roku 250 n. l. **22. november**, jeden z ôsmich veľkých sviatkov gréckej bohyne Artemis/Diany, resp. Kallisté, zasvätili sv. Cecílii, ktorá „snehom polia kryje“. Rímsku Victoriu (ekvivalent gréckej okřídlennej bohyne víťazstva Niké, povolanej Diom na Olymp - Niketeria 2. Boedromiona), oslavovanú **17. júla** (v rámci trojice Victoria, Honos a Virtus), stotožnili s umučenou sv. Viktóriou (23. december 285 počas Larentálii), resp. Pannou Máriou Víťaznou (narodeniny starej bohyne víťazstva Vica Pota pripadli na **5. januára** - tretí deň ponovorochých sviatkov Compitalia). Na svadbu boha múdrosti Lughu (ekvivalent Apollóna) - sviatok Lughnasadh/Lughnasa/Lammas/Elemions **1. augusta**, keď začínala keltská jeseň, ľudia vystupovali na svitaní na hory s prosbou k slnku, aby vydržalo svietiť až do žatvy a spomalilo zapadanie (po návrate spravidla piekli z nového zrna prvý chlieb). Okrem slnečného Lughu/Lahmfada/Samhioldananacha oslavovali aj jeho nevlastnú matku Tailtiu/Tailte/Teltu, bohyňu poľnohospodárstva - symbol plodnosti pred pôrodom. Spočiatku tento sviatok cirkev zakazovala, avšak keď jeho zvyky stále dodržiavali, presunula ho na poslednú júlovú nedeľu (vtedy sa koná napríklad púť na pyramidu na Croagh Patrick nad írskym Westportom). **1. august**, keď Démétéř zostúpila na Zem, stal sa tiež rímskym sviatkom bohých šťastia Spes a víťazstva Victoria, neskoršie kresťanským Sviatkom sv. Petra v okovách. **6. augusta** keltskú slávnosť posvätného ohňa (Tine/Tín) nahradila kresťanská slávnosť Premenenia Ježiša Krista pred apoštolmi - Jakobom Starším a Petrom. **24. augusta** sa konala slávnosť Luny a Mániov - dobrých duchov predkov, ktorých prijali bohovia do neba medzi seba; tiež ako Deň dobrých skutkov (rímskej Ceres). Tento deň pripadol sv. Bartolomejovi, ktorého v Arménsku stiahli z kože, resp. roku 71 n. l. v Albanopolise ukrižovali dole hlavou. Na Slovensku zaviedli pranonstiky: „Bartolomej svätý, odpoldnia kráti“ alebo „Po Bartolomeji, lezu hady do diery.“

„Keď nastáva doba dažďov a prší, rodi sa mnoho živých tvorov a kľíča semená, takže cesty sú pokryté živocíchmi a rastlinami. Chodníky sú nepoužiteľné a cesty sa nedajú rozoznať. Preto v dobe dažďov je potrebné zanechať putovanie z obce do obce a usadiť sa na jednom mieste.“

(z džinistického kánonu Áčorangasútra) RNDr. Jozef Klinda